

РОЗДІЛ 4. ПРОБЛЕМИ ПЕДАГОГІКИ ВИЩОЇ ШКОЛИ

УДК 378:005.6

ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Малихіна Я.А., к. юрид. н., доцент

*Харківський інститут банківської справи Університету банківської справи
Національного банку України*

У статті проаналізовано підвищення якості вищої професійної освіти як одна з головних складових умов входження України до європейського освітнього простору. Автор визначає, що моніторинг якості освіти має бути повним, постійним, прозорим та об'єктивним; результати рейтингового оцінювання мають апробувати та впроваджувати в Україні принципи міжнародної експертизи та системи рейтингового оцінювання ВНЗ.

Ключові слова: моніторинг, якість освіти, Європейська кредитно – трансферна система, програма, ВНЗ.

Малыхина Я.А. ПОВЫШЕНИЕ КАЧЕСТВА ВЫСШЕГО ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ./ Харьковский институт банковского дела Университета банковского дела Национального банка Украины, Украина

В статье проанализированы повышения качества высшего профессионального образования как одно из главных составляющих условий вхождения Украины в европейское образовательное пространство. Автор определяет, что мониторинг качества образования должен быть полным, постоянным, прозрачным, объективным; результаты рейтинговой оценки должны апробировать и внедрять в Украине принципы международной экспертизы и системы рейтинговой оценки вузов.

Ключевые слова: мониторинг, качество образования, Европейская кредитно–трансферная система, программа, ВУЗ.

Malyhina Y.A. IMPROVING THE QUALITY OF HIGHER EDUCATION/ Kharkov Institute of Banking University of Banking of the National Bank of Ukraine, Ukraine.

In the article analyzes the improvement of quality of higher education as one of the main components of the conditions of entry of Ukraine into the European educational space. The author determines that the monitoring of the quality of education should be complete, permanent, transparent, objective, results-rated to test and deploy in Ukraine principles of international expertise and system-rated universities.

Key words: monitoring, quality of education, the European credit transfer system, a program of universities.

Постановка проблеми. У комюніке Берлінської конференції (2003) підкреслюється важливість всіх елементів Болонського процесу для створення загальноєвропейського простору вищої освіти, та особлива увага приділяється розвитку ефективних систем забезпечення якості освіти. Міністри зобов'язалися підтримувати подальший розвиток системи забезпечення якості на рівні ВНЗ, на національному і загальноєвропейському рівнях як основи інтеграційних процесів у сфері вищої освіти.

Мета вищої професійної освіти на сучасному етапі полягає в підготовці фахівців, які мають перейти від індустріального до інформаційно-технологічного простору на основі інноваційності навчання. У зв'язку з цим процес навчання набуває нових якостей. Для науковців і тих, хто цікавиться освітніми процесами в Україні, набуло актуальності питання підвищенні якості вищої професійної освіти і визначення проблем, які виникають у навчальному процесі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Апробація різних моделей вищої професійної освіти здійснювалася у великій кількості ВНЗ. Варто зазначити, що наявні значні і позитивні зміни як наслідок трансформації системи освіти. Вітчизняні вчені Р. Басій, Г. Кирякулов, О. Зенін, Е. Крюков, Ю. Борисова, В. Васильєв, О. Дікова-Фаворська, Г. Мошковська,

С. Забара, В. Кремень, М. Степко, Я. Болюбаш, В. Шинкарук, В. Грубінко, І. Бабин, М. Павлович, Т. Цукатова активно досліджують питання впровадження кредитно-трансферної системи навчання, проблеми та зрушення у зв'язку із зазначеним, підвищення якості української освіти, конкурентоздатності майбутніх фахівців. Це спричиняє виникнення низки питань у сьогоденні, які маємо намір розглянути у статті в контексті загальної проблеми – підвищенні якості вищої професійної освіти як перспективної і обов'язкової умови входження України в європейський освітній простір.

Мета статті – розглянути форми самоорганізації студентів як фактор підвищення якості вищої професійної освіти за умов входження України до європейського освітнього простору.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до принципу інституційної автономії основна відповідальність за забезпечення якості лежить на кожному вищому навчальному закладі. І це є найважливішою умовою успішного формування національних систем по забезпеченню якості вищої професійної освіти, які повинні включати: визначення обов'язків органів, що беруть участь, і установ; оцінювання освітніх програм і ВНЗ, включаючи внутрішню і зовнішню оцінку, участь студентів і публікацію результатів; систему акредитації, атестації і зіставних процедур; міжнародне партнерство, співпраця та створення агенцій, що спеціалізуються на визначенні освіти.

В основу сучасного процесу навчання з рейтинговим оцінюванням, що пропонується Болонською декларацією, покладено такі принципи [1]: моніторинг якості освіти має бути повним, постійним, прозорим, об'єктивним; критерії оцінювання повинні бути зрозумілими й відповідати поставленим цілям; результати рейтингового оцінювання мають висвітлюватися в засобах масової інформації; розробляти, апробувати та впроваджувати в Україні принципи міжнародної експертизи та системи рейтингового оцінювання вищих навчальних закладів з використанням методик, накопичених ЮНЕСКО; брати участь у створенні в Україні сучасної інформаційної інфраструктури з розгалуженою мережею інформаційних зв'язків і розподіленими системами обробки даних, розроблення інформаційних ресурсів в галузі освіти, її інтеграція до Європейського, світового простору; сприяти об'єднанню національної системи освіти і науки в Європейський простір з єдиними вимогами, критеріями і стандартами, що сприяють європейській співпраці щодо забезпечення якості освіти та усуненню наявних перепон на шляху мобільності студентів, викладачів, дослідників і управлінців вищої школи.

У рамках Болонського процесу була проведена щорічна конференція Асоціації європейських університетів, присвячена критичному аналізу результатів впровадження системи залікових одиниць у вищих освітніх установах Європи. Якщо пригадати, що спочатку Європейська кредитно – трансферна система (ECTS) розглядалася як засіб розширення мобільності студентів і створення привабливості європейської системи освіти, то серед усіх питань значна увага була приділена не тільки розвитку системи накопичення кредитів протягом усього періоду навчання, а й визначенню результатів навчання, але і становленню Європейської системи перекладу кредитів як інструменту забезпечення якості освіти, процесу розвитку і вдосконалення ECTS, розширенню переліку цілей і завдань її введення [3, с.103].

У навчальній роботі система залікових одиниць розглядається як інструмент підвищення якості освіти. Вона, істотним чином, змінює роботу викладачів, спонукаючи їх до постійного самовдосконалення і самонавчання, оновленню методичного забезпечення навчального процесу, внаслідок переходу до інноваційних технологій викладу навчального матеріалу, регулярного індивідуального консультування студентів [2, с.68].

Так, зокрема, система залікових одиниць є ефективним механізмом зіставлення кількісних та якісних показників рівня підготовки студентів, розвиток самовдосконалення діяльності, дозволяючи на основі об'єктивних критеріїв встановлювати за підсумками навчання індивідуальний рейтинг кожного студента.

Розвиток самовдосконалення діяльності потребує використання різних методів, прийомів, форм навчання, які стимулюють студентів до виявлення активності і самостійності.

Спостереження підтверджують, що на навчальних заняттях втілення цих методів, прийомів, форм навчання може здійснюватись у ситуаціях, коли студент повинен: захищати свою думку, наводити на її захист аргументи, докази, використовуючи набуті знання; ставити питання викладачеві, товаришам, з їхньою допомогою з'ясувати незрозуміле, заглиблюватися у процес пізнання; рецензувати відповіді й роботи своїх товаришів, їхні творчі праці; ділитись своїми знаннями; допомагати іншим, пояснювати їм незрозуміле; виконувати завдання, розраховані на опрацювання додаткової літератури, першоджерел, на довгочасні спостереження тощо.

Організаційно-методичне забезпечення самостійної роботи студентів. У Болонських документах акцентується увага на збільшенні годин самостійної роботи студентів як факторі, сприяючому широкомасштабному введенні кредитної системи. Не є таємницею, що вміння наших студентів працювати самостійно не досягають достатнього рівня, тому викладацькому складу необхідно методично і технічно забезпечити самостійність студентів, постійно контролювати їх роботу. Керуючись цією метою, у ВНЗ були визначені вимоги до поточних атестацій, що детально регламентують роботу студента протягом семестру, та бальні оцінки до них.

На основі загальної схеми, рекомендованої по академії, кожна кафедра визначає оцінюючі види навчальної роботи з урахуванням специфіки дисципліни, що викладається, і розробляє для студентів детальний календарний план звітності за кожний вид навчальної роботи. Наявність такого алгоритму важлива, враховуючи невміння багатьох студентів раціонально організувати та розподіляти самостійну роботу. Підсумки поточної атестації підбиваються два рази на семестр. Бальна оцінка по дисципліні являє собою суму балів, отриманих студентом у результаті роботи протягом семестру включаючи самостійну роботу (поточна успішність: максимум 60 балів), і балів, отриманих на екзамені (заліку): максимум 40 балів.

Перехід на систему залікових одиниць позначився і на роботі кожного студента. Збільшення ролі постійних самостійних занять стимулює студентів до опанування різних способів пошуку і збору необхідної інформації по дисциплінах, що вивчаються, методів їх аналітичного осмислення з метою отримання нових знань.

Домашня навчальна робота, необхідність якої зумовлена тим, що знання, уміння і навички засвоюються не відразу, а через періодичне повторення, створює можливості для найкращого виявлення, випробування студентами своїх можливостей, набуття уміння самостійно вчитися, переборювати труднощі. Для того, щоб домашня навчальна робота була ефективною щодо формування самостійності студента, вона має передбачати: чітку і цілеспрямовану мотивацію роботи щодо її обумовленості вирішенням професійних завдань; оптимально визначений і особистісно спрямований зміст; проблемний, науковий, дослідницький, творчий характер навчально-пізнавальної діяльності, що ґрунтується на користуванні мисленнєвими операціями; різноманітність видів і способів самостійної навчальної діяльності, зокрема широке практикування індивідуальних (окремим студентам надаються різні за змістом, але подібні за складністю завдання), індивідуалізованих

(завдання з урахуванням індивідуальних відмінностей у здібностях до навчання), групових (окремій групі студентів надаються різні за складністю варіанти завдань).

Бажаними і досить привабливими для студентів у позааудиторний час є такі форми роботи, як професійні конкурси та олімпіади, диспути і засідання проблемних груп, зустрічі й проведення експериментальної роботи, ділові ігри та екскурсії.

Така різноманітність форм дає можливість створити умови та сприяти задоволенню студентами різноманітних потреб у пізнанні, відчутті впевненість у своїх силах, значущість своєї справи, підтримку і доброзичливе ставлення з боку ровесників, педагога, а отже, повернути їх до активного навчання [4].

При переході від „синхронної“, або „лінійної“, системи навчання (коли студенти вивчають дисципліни освітньої програми в певній послідовності) до „асинхронної“, або „нелінійної“ (коли кожен студент дістає можливість формувати індивідуальну освітню програму), саме в початковий період виникає реальна загроза зниження якості навчання. Це зв'язано, передусім, із недостатньою спрацьованістю ефективних методів організації самостійної роботи студентів, необхідністю освоєння нових інформаційних джерел і створення нових освітніх технологій, формуванням нових організаційних структур і відпрацюванням можливих механізмів їх взаємодії. Перехід на систему залікових одиниць потребує тому великої підготовчої роботи.

Ситуація ускладнюється ще і тим, що останніми роками якість освіти через об'єктивні причини знижується. Це пов'язано зі збільшенням студентського контингенту без істотного нарощування основних фондів, які мають у своєму розпорядженні вищі навчальні заклади, недостатньо енергійним оновленням лабораторного обладнання, низьким соціальним статусом викладача вищої школи тощо. Не слід сподіватися, що перехід на систему залікових одиниць виправить цю ситуацію, та при кваліфікованому повномасштабному розгортанні цієї системи й ефективному використанні її організаційно-технологічного потенціалу, можна сподіватися, що в університетах з'являться додаткові можливості для конструктивного впливу для вирішення питань забезпечення якості підготовки фахівців.

Перевагами української системи освіти залишаються фундаментальність, системність, науковість і практична спрямованість. Отже, введення системи залікових одиниць слід розглянути, перш за все, з цих позицій.

Фундаментальність та системність освіти забезпечуються державними освітніми стандартами і навчальними планами, складовими організаційну основу навчального процесу. Вища освіта є професійною, що припускає здобуття кваліфікації після засвоєння будь-якої з основних освітніх програм вищої школи.

При модульній організації навчального процесу наявність великої кількості навчальних дисциплін ускладнює переведення академічних годин в кредити з орієнтацією на ECTS. При розподілі 60 значних одиниць на рік між дисциплінами навчального плану деякі отримують по 1,5–2 одиниці, найбільш об'ємні курси – 4. У системі ECTS, що діє в західних країнах, на один предмет припадає в середньому 5–8 кредитів. Це пов'язано з модульною організацією навчального процесу. Широке впровадження модульної системи вказує на відмову від предметного викладання, проте наші національні навчальні стандарти складені предметно. При цьому фундамент повинен залишатися обов'язковим для будь-якої освітньої програми вищої професійної освіти, а його структура і зміст, як і раніше, визначатися державними освітніми стандартами по всіх напрямках і спеціальностях [5, с. 156].

Введення системи залікових одиниць висуває на перший план проблему міждисциплінарності значної частини освітніх програм, але в постановці, незвичайній для нашої освітньої системи. Фактично йдеться про загальноосвітню універсальність програм, а не про міждисциплінарну професійну освіту, яка не передбачає здобуття широкої загальної освіти, спрямовано на формування нових спеціальностей на стику різних наук.

Таким чином, оцінюючи можливості системи залікових одиниць як інструменту підвищення якості освіти необхідно мати на увазі не тільки її організаційно-технологічні переваги в порівнянні з традиційними формами організації навчального процесу, але можливий вплив на ключові властивості освіти, його фундаментальність, науковість і системність, орієнтовані на отримання випускником певної кваліфікації.

Якість освітньої програми багато в чому залежить від розстановки змістовних і структурних пріоритетів при її формуванні. Важливого значення набуває кваліфікований опис учбових курсів по рівнях навчання визначення „вагових коефіцієнтів”, різних циклів дисциплін у освітніх програмах різного рівня. Не менш істотними є внутрішня структура циклів і визначення структури кожної дисципліни по видах занять: аудиторних (лекції, семінари, практичні заняття, лабораторні роботи тощо) і позааудиторних (реферати, курсові роботи, бібліотечні дні, робота в комп'ютерних класах тощо). Усе це повинно знайти віддзеркалення в залікових одиницях, які описують кожен навчальний курс, кожен дисципліну, і взагалі визначають трудомісткість усієї освітньої програми.

Висновки. Проблеми якості утворення, що виникли при введенні системи залікових одиниць, можуть бути позитивно вирішені лише, якщо перехід на нову форму організації навчального процесу не стане черговим імітаційним заходом, а передбачатиме повномасштабне її застосування на основі вже наявної у вузі сучасної системи управління навчальним процесом, гармонізованою як на організаційно-технічному, так і економічному рівнях.

Система залікових одиниць це певна філософія освіти, що орієнтована на перехід освітніх установ від колективістських до індивідуалістичних форм навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Болонський процес / Матеріали Центру міжнародних проєктів "Євроосвіта" // Зеркало недели від 13–19 грудня 2003 року.
2. Гончаров С.М. Вища освіта України і Болонський процес/ С.М. Гончаров, В.С Мошинський – Рівне: НУВГП, 2004. – 142 с.
3. Пономарьова Г.Ф. Вища освіта України в парадигмі євроінтеграції (курс лекцій): навч. посіб. для студентів/ Г.Ф. Пономарьова, А.А.Харківська, Т.В.Отрошко. – Х. , 2008. – 334 с.
4. Положення про організацію навчального процесу підготовки фахівців за кредитно-модульною системою: Протокол №10 від 15.05.2007 року. – Харків: Харківський гуманітарно-педагогічний інститут, 2007. – 44 с.
5. Мороз І.В. Педагогічні умови запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу: Монографія/ І.В. Мороз – К.: ТОВ «Освіта України», 2005. – 279с.